ע"ז ישנה לאיברים כו'. בגל חוליות מבעיא ליה לגבל ע"ז[א] שנטבברה[ב] פשיטא ליה לגלא מטומאה ולא משום היקישא דגדה פשיטא ליה בנטבברה דדמיא לגמרי לגדה שאין לדם יכול להחזירה דא"כ אמאי קאמר לעיל דמבעיא ליה לגיבא דר' עקיבא אליבא דרבנן נמי מני למיבעי דהא דנפקא להו דע"ז אינה לאיברים מגדה הני מילי כשנטבברה לגמרי אלא ודאי אלא גדה פשיטא ליה דנטבברה טהורה: **כי תבעי לך היכא דאין הדיוט כו'.** לענין טומאה מבעיא ליה לכדי' הקונגר ולעיל נמי מייתי אפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן אבל לענין איסורא דחוליות לא שייך למילף מגדה ואע"ג דאסור בהנאה בטומאה דרבנן מיבעיא ליה אי פרהה אי לאו משום דבהדיוט יכול להחזירה פשיטא דאפילו לגישנא בתרא מדבעי לענין טומאה בהדיוט יכול להחזירה דאי איסור הנאה דאורייתא שרי כ"ש דלא מטומא[ג] וקשה לר"י דבפרק ג' דמסכת ע"ז (ד' מט:) פליגי רב ושמואל בע"ז שנטבברה מאליה דרב אמר צריכה לבטל כל קיסם וקיסם ושמואל אמר אין ע"ז צריכה לבטל אלא דרך גדילתה ובעי לאוקמא פלוגתייהו בשברי שברים ומסיק דבע"ז של חוליות עסקינן והדיוט יכול להחזירה קא מיפלגי דרב סבר כיון דהדיוט יכול להחזירה כו' לא בטלה משום דבאין הדיוט יכול להחזירה אפי' רב מודה דשרי ונראה לר"י דהתם פליגי בחוליות קטנים דכשמתפרקין הוו כעין שברי שברים דקאמר התם מעיקרא אבל הכא מיירי בחוליות גדולות דאפי' שמואל מודה דאסירי בהנאה אפי' אין הדיוט יכול להחזירה: **וישימו להם בעל ברית וגו'.** אפי' קרא בשופטים כתיב וקשה לר"י[ג] למה לא הביא קרא דמלכים (ב ח) ז[ד]זבוח בעל עקרון ולמה ליה לאתויי בריית[ה] וי"ל דאי מהתם ה"א זבוח גדול היה אלא שהיה לו דומה זבוח לכך מייתי מהכא שהיה קטן כשאר זבוחים דקתמי ומיהה בתוך כיסו ודריש לה מדכתיב בעל ברית משמע שכתבו להן ברית להיות כל שעה אצלם ומסבא קאמר זה זבוח בעל עקרון[ד]:

מה מת בכזית אף ע"ז בכזית. תימה [לר"י] לרבי עקיבא אי ישנה לאיברים נוקי אאי היקישא לקולא דבעי כזית לאיברים אבל ע"ז שלימה אפילו אין בה כזית דומיא דמת כשאור אצל דטמאה אפילו אין בו כזית כדאמר בזיר בפרק כ"ג (דף נ.) וש"מ דומר דבמת אפי' אבר אצל אצל אפילו אין בו כזית טמא כדאמרינן נמי התם מ"כ כך לי אבר אחד כמו כולה ואם תאמר אכתי מאי לאוקמא היקישא בחוליא אחת שבגדה במת לא תשיב אבר וי"ל דהכיא אפילו כזית לא תטמא דבשברי שברים תשיב:

נלמדנה משק. דספינה אינה מיוחדת למדרס אף על פי שכל שעה יושבין בה בני אדם מכל מקום עיקרן עשויות לפרנסטיא ומומר בה[ה] עמוד ועשה מלאכתו[ו] דאי ספינה מיוחדת למדרס לא הוה יליפין משק[ז] דמדרסות לא מיתקום לא משק[ח] מ[ט]: **לאפוקי ספינה שאינה מיטלטלת מליאה.** [י]ומה שמיטלטלת כיס לא תשיב ליה טלטול כיון דעיקר הילוכה ממתם המיס:

כרעו הן. ונשאו הן את הזב: **טהורין.** דתנן[יא] כל שהזב נישא עליו טהור חוץ מן הראוי למשכב ומושב האדם אבל כל שאר כלים וחוכלים אין מיטמאין ממתם משכב ומושב כדתניא (נעיל דף נט.) מי שמיוחד לישיבה יצא זה שאומרים מלאכתנו ולמהוי אפילו לאשון לטומאה ממתם משא הזב נמי לא [יב]דכי כתיב משא הזב באדם כתיב והנושא אותם וגו' והא דאמר לעיל נכרי וכלכרת וט"ז שהסיטום אחרים טמאים בגדה קאמרינן: **כל הטמאות המסיטות.** אחרים כגון בכף מאכלים או אדם טמא מת שהסיטו את מבדו טהורין: **אלא מצינו לו.** בשאר טומאות שבתורה אלא בזב: **ולא דומי ליה.** דאתי מריבויא דזב וע"ז מנדה גמרי דהיינו זב: **ישנה לאברים.** כגון של חוליות ישנה לטומאה אבר אבר או לא: **דהדיוט יכול להחזירה.** שאין צריך אומן לכך: **פחוסה מכוזיב.** והיא שאמה: **נענין איסור.** ליאסר בהנאה: **ומחבקה ומנשקה.** וזהו לשון ברית אהבה וחבה. אלמא אחוקים בה וע"ז היא: **הא איתקש למה.** כלילקמן[ט] אל קבר בני העם: **ורבנן למאי הלכתא דו'.** אתקפתא היא. לרבנן דאמרי אינה מטמאה בשאר למאי הלכתא אמרו אליביהו דאיתקש לגדה דאינה מטמאה אבל אם אינה מטמאה בגדה אינה מטמאה בשאר דאמרו אליביהו דאיתקש לגדה בעי לה רב יוסף למאי אילימא לענין איסורא לא יהא אלא זבוב בעל עקרון דתניא[יא] ויישימו[יב] (להן) בעל ברית לאלהים זה זבוב בעל עקרון[יג] מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בתוך כיסו כיון שזוכרה מוציאה מתוך כיסו ומחבקה ומנשקה אלא לענין טומאה מאי כיון דאיתקיש לשרץ מה שרץ בכעדשה אף ע"ז נמי בכעדשה או דילמא הא איתקיש למת מה מת בכזית אף ע"ז בכזית אמר רב אויא ואיתימא רבה בר עולא ת"ש דתניא[יא] ע"ז פחותה מכזית אין בה טומאה כל עיקר שנאמר[יד] וישלך את עפרה[טו] (אל) קבר בני העם מה מת בכזית אף ע"ז בכזית ורבנן למאי הלכתא איתקש לשרץ דלא מטמא במשא לנדה דאינה לאברין למת דלא מטמא בכעדשה אימא לחומרא למאי הלכתא אקשה רחמנא לשרץ לטמויי בכעדשה לנדה לטמויי באבן מסמא אקשה רחמנא למת לטמויי באהל[טז]טומאת עבודה זרה דרבנן היא וקולא וחומרא לקולא מקשינן לחומרא לא מקשינן: **מתני'** [יח]מנין לספינה שהיא טהורה שנאמר[יט]דרך אניה בלב ים:

גמ' פשיטא אניה בלב ים היא הא קמ"ל כיס מה ים טהור אף ספינה טהורה תניא חנניה אומר נלמדה משק[כ]מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כל מיטלטל מלא וריקן לאפוקי ספינה דאינה מיטלטלת מלא וריקן מאי בינייהו איבא בינייהו ספינה של חרס מאן דאמר אניה בלב ים[כא] הא נמי בלב ים היא למ"ד כשק הנך (היא) דכתיבי גבי שק דאי מיטלטלת מלא וריקן אין אי לא לא[כב]אבל ספינה של חרס אע"ג דאינה מיטלטלת מלא וריקן אי נמי ספינת הירדן למ"ד אניה בלב ים היא הא נמי אניה בלב ים היא למ"ד מיטלטלת מלא וריקן הא נמי מיטלטלת מלא וריקן דא"ר חנינא בן עקביא מפני מה אמרו ספינת הירדן טמאה מפני שטוענים אותה ביבשה ומורידין אותה למים א"ר יהודה אמר רב[כג]לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ואפי' שעה אחת שהרי כמה שנים נשנית משנה זו בבית המדרש ולא נתגלה טעמה עד שבא רבי חנינא בן עקביא ופירשה אמר רבי יונתן לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה ואפי' בשעת מיתה שנא'[כד] זאת התורה אדם כי ימות באהל אפי' בשעת מיתה תהא עוסק בתורה[כה] אמר ר"ל[כו] אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל אמר רבא ולחנניא

כרעו הן טהורין כמאן אזלא הא דתניא[א] כל הטמאות המסיטות טהורות חוץ מהיסטו של זב[ב] שלא מצינו לו חבר בכל התורה כולה לימא דלא כרבי עקיבא דאי כרבי עקיבא איבא נמי ע"ז אפילו תימא ר' עקיבא תנא זב וכל דדמי ליה[ג] בעי רב חמא בר גוריא ע"ז ישנה לאברים או אינה לאברים היכא דהדיוט יכול להחזירה לא תיבעי לך דכמאן דמחברת דמי כי תיבעי לך היכא דאין הדיוט יכול להחזירה מאי כיון דאין הדיוט יכול להחזירה כמאן דמתברא דמי או דילמא הא לא מחסרה ואיבא דבעי לה להך גיסא היכא דאין הדיוט יכול להחזירה לא תיבעי לך דכמאן דמתברא דמי כי תבעי לך היכא דהדיוט יכול להחזירה מאי כיון דהדיוט יכול להחזירה כמאן דמחברא דמי או דילמא[ד] השתא מיהא קשלפה ושריא תיקו בעי רב אחדבוי בר אמי ע"ז פחותה מכזית מהו מתקיף לה רב יוסף למאי אילימא לענין איסורא לא יהא אלא זבוב בעל עקרון דתניא[יא] ויישימו[יב] (להן) בעל ברית לאלהים זה זבוב בעל עקרון[יג] מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בתוך כיסו כיון שזוכרה מוציאה מתוך כיסו ומחבקה ומנשקה אלא לענין טומאה מאי כיון דאיתקיש לשרץ מה שרץ בכעדשה אף ע"ז נמי בכעדשה או דילמא הא איתקיש למת מה מת בכזית אף ע"ז בכזית אמר רב אויא ואיתימא רבה בר עולא ת"ש דתניא[יא] ע"ז פחותה מכזית אין בה טומאה כל עיקר שנאמר[יד] וישלך את עפרה[טו] (אל) קבר בני העם מה מת בכזית אף ע"ז בכזית ורבנן למאי הלכתא איתקש לשרץ דלא מטמא במשא לנדה דאינה לאברין למת דלא מטמא בכעדשה אימא לחומרא למאי הלכתא אקשה רחמנא לשרץ לטמויי בכעדשה לנדה לטמויי באבן מסמא אקשה רחמנא למת לטמויי באהל[טז]טומאת עבודה זרה דרבנן היא וקולא וחומרא לקולא מקשינן לחומרא לא מקשינן: **מתני'** [יח]מנין לספינה שהיא טהורה שנאמר[יט]דרך אניה בלב ים:

גמ' פשיטא אניה בלב ים היא הא קמ"ל כיס מה ים טהור אף ספינה טהורה תניא חנניה אומר נלמדה משק[כ]מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כל מיטלטל מלא וריקן לאפוקי ספינה דאינה מיטלטלת מלא וריקן מאי בינייהו איבא בינייהו ספינה של חרס מאן דאמר אניה בלב ים[כא] הא נמי בלב ים היא למ"ד כשק הנך (היא) דכתיבי גבי שק דאי מיטלטלת מלא וריקן אין אי לא לא[כב]אבל ספינה של חרס אע"ג דאינה מיטלטלת מלא וריקן אי נמי ספינת הירדן למ"ד אניה בלב ים היא הא נמי אניה בלב ים היא למ"ד מיטלטלת מלא וריקן הא נמי מיטלטלת מלא וריקן דא"ר חנינא בן עקביא מפני מה אמרו ספינת הירדן טמאה מפני שטוענים אותה ביבשה ומורידין אותה למים א"ר יהודה אמר רב[כג]לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ואפי' שעה אחת שהרי כמה שנים נשנית משנה זו בבית המדרש ולא נתגלה טעמה עד שבא רבי חנינא בן עקביא ופירשה אמר רבי יונתן לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה ואפי' בשעת מיתה שנא'[כד] זאת התורה אדם כי ימות באהל אפי' בשעת מיתה תהא עוסק בתורה[כה] אמר ר"ל[כו] אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל אמר רבא ולחנניא

ולחנניא

לאפוקי ספינה שאינה מטלטלת מלא וריקן, לפיכך אינה מקבלת טומאה. **מאי בינייהו איבא בינייהו ספינה של חרס.** לרבנן שמדמין אותה לים, אף ספינה של חרס טהורה. ולחנניה שהוא למד לטהרת ספינה משק, ספינה של חרס [מקבלת] טומאה, דאמר לן עץ וגבד רעור ושק דכתיבי בענינא, גמרינן להו משק, נמצא (משק) [השק] מלמד עליו, אלו הדברים שכתובין בפרשה. וכן מלמד שאין מקבלין טומאה אלא מה שהוא מטלטל מלא וריקן, כגון שק. אבל כלי חרס אינו כתוב עם השק, לפיכך אין השק מלמד עליו, דאע"פ שאינו מטלטל מלא וריקן, מקבל טומאה. **אי נמי** איבא בין רבנן שלמידין מן הים, ובין חנניה שהוא למד מן השק, (פסות) ספו[ינ]ת הירדן. לרבנן שהורה, ולחנניה טמאה מפני שהיא מטלטלת מליאה וריקנית כר' חנניה בן עקביה. **אמר רבה**

ולחנניא

ז א מיי' פ"ט מהלכות משכב ומושב הלכה ו ג:
ח ב מיי' פ"ו מהלכות שאר אבות הטומאות הלכה ד:
ט ג שם הלכה ב ה:
י ד שם הלכה ו:
יא ה ו ז מיי' פרק י"ח מהלכות כלים הל"ט:
יב ח מיי' פ"ג מהלכות תרומות הלכה יב מוסיף ע"ב יו"ד סימן רמו סעיף כא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שהורין וכו' דכי כתיב משא הזב באדם כתיב. עי' נדה דף נד ע"ב בכרש"י ד"ה היא עושה ופע"ג: תוס' ד"ה כי תיבעי לך] ל"ר". ק"ל מ"ל שם מטומר דמדין מיעוט הוא (וסם כן) [י"ל] דהסיבעיא בע"ז אל יפתאל דלא מהני מיעוט אם טהור מטומאה ול"ע:

מוסף תוספות

א. שאינה של חוליות. ריטב"ם. ב. לגמרי. תוס' הרא"ש. ג. מנא לן דהוא זבוב אלהי עקרון אי משום דאיכא קרא אחרינא בבעל זבוב אלהי עקרון, א"כ. ריטב"ם. ד. דכיון דבעלמא כתיב זבוב אלהי עקרון והכא כתיב וישימו מסתמא על זבוב דהתם מיירי. ריטב"ם. ה. ליושב. רמב"ן. ו. תוס' ממנתו דף נא. מוסקי: דאפי' עיקרו עשוי להעביר בני אדם מעיר לעיר וכו' לא חשיב מדרס כיון דלא עבידא להיות נשען עליה אלא ללכת ממקום למקום. ז. לענין מלא וריקן כי היכי דלא יליפי מינה לענין קבול. ריטב"ם, [ו]אפי' גדולה טמאה. רמב"ן. ח. אפילו פשוטי כלי עץ מקבל טומאת מדרס. ריטב"ם. ט. פי' ואפילו ע"י שוורים. ריטב"ם.

רב נסים גאון

כמאן אזלא כל הטמאות המסיטות טהורות, חוץ מהיסטו של זב, שלא מצינו בכל התורה כולה. עיקר דילה בתורת כהנים, וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר, אין לי אלא כלי חרס, מנין לרבות כלי כר. ומאחר שלמדנו שאין מטמאין אותו אלא מאורר, מה ת"ל אשר יגע בו, מגע שהוא כבולו, הוי אומר זה היסטו ואמרו וכל אשר יגע בו הזב, זה הוא היסטו של זב. הרי למדנו מיכן שכל מה שיסיטנו הזב טמא. וזבה ונדה יולדת וכל דדמי לזב טומאתן כטומאת הזב. ומה הע"ק אמרו במשנה (זבין פ"ד מ"ו) הזב בכף מאזנים, ואוכלין ומשקין בכף שניה וכו'. ובאדם לא פרט בין הטהור המסיט את הזב, ובין הזב המסיט את הטהור, כמו ששנינו (שם פ"ה) המסיט את הזב או שהזב מסיט בו מטמא אוכלין כר', ובתוספתא (זבין פ"ד) אמרו בין שהזב מכרינן מטמא אחד כו'. ותנן נמי (שם פ"ג מ"א) עלה באילן שכוחו רע ובסוכה שכוחה רע טמא. אלא אם כן יהיה ההיסט במקום בית הסתרים, אז יהיה דינו משונה, כמפורש במסכת נדה בפרק יוצא דופן (דף מג), אמר ריש לקיש קנה בקומטו של זב, והסיט בו את הטהור, טהור. קנה בקומטו של טהור, והסיט בו את הזב, טמא. מאי טעמא, דאמר קרא (ויקרא טו) וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים, זה הסיטו של זב, שלא מצינו בכל התורה כולה, ואפקיה רחמנא בלשון נגיעה למימרא דהסיט ונגיעה כידו, מה התם מבראי אף הכא מבראי. ובתורת כהנים אמרו מה ידיו בארבה, פרט לבית הסתרים, אף כל בשרו בארבה. דאלמא כי מגיד (הטהור לזב) [זב לטהור] במקום בית הסתרים טהור הוא. ובמס' ע"ז בפרק ר' ישמעאל (דף ס) אומר, ג' אבנים זו בצד זו אמרו, אמר רב אשי כל שבזב טמא, בגוי עושה יין נסך, וכל שבזב טהור, בגוי אינו עושה יין נסך. מיכן אמר ב) ר"ש קנה של זב כו'. **ובבבא** קמא בפרק כיצד הרגל (דף יז) אמרו עוד אמר רבא כל שבזב טמא בנזקים משלם נזק שלם כו'.

ב) עיין היטיב כתוס' סס ד"ה כל דע"ז הא דבזב טהור לו קאי אקנה בקומטו של זב ודברי רבינו נ"ש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ולחנניא טילטול על ידי שוורים שמיה טילטול. נראה לר"י אפילו כיש בה מ' סאה[א] תימה לר' יאחק אמאי נקט חגניא הא רבנן גמי לא פליגי בהא דאמר אמתהרין קסיגת הילדן היינו משום[ב] דרך אויה בלבד יש (משלי ג) ולאו משום דלא שמיה טילטול ועוד דנראה דספינת הילדן מיטלטלת אפילו על ידי בני אדם דאי אינה מיטלטלת אלא על ידי שוורים אם כן אמתניתין דכלים דתנן ספינת הילדן טמאה הוי מלי לאוכוחי דלחנניא [ג]שמיה טילטול:

ואמר רבי יוחנן אם יש בה בית קיבול רימונים כו'. מהא דקתני במעה טמאה עמא מת לא מלי לאתויי דאיירי דאיכא דאיכא לאמיגמר[ד] שמיטלטלת על ידי בני אדם[ה]:

שלש תיבות הן. קשה לר"י דאמאי מייתי לה דאי משום דהיא סיפא דהסיא דג' עגלות הן אם כן הוה ליה לאתויי הסיא דג' עגיות שהן ביניתיס:

הבאה במדה טהורה מבלום. אפתחה למעלה קאי דפתחה מגיה לחזיא למדרס לא בעי מיטלטל מגא וריקן כדאמרי' בנכורות (דף לח.):

אלא אמר רב פפא ה"ק כו' ושל עץ בין מדרסו בין מגעו טמא. תימה לרבינו תם דלמה לו [ו]לגגיה אל עץ וספינת הילדן לא הוה ליה אלא לאפוקי שיעוא קמא[ז] דלא"ק ספינה של מרס טהורה כתנא דידן ולר' יוסי אף הספינה טמאה[ח] ואף דרבי יוסי [ט]אמגע דקאמר ת"ק דטמא על כן נראה לרבינו תם כגי' ר"ת דגרסינן במילתיה דרב זביד [י]וספינה של מרס טהורה כתנא דידן ורבי יוסי אומר אף הספינה טמאה כמנגע כמו מגע [דכלי מרס][יא] ופריך[יב] מאי אף [יג]דהשתא לא קאי אעיקר מילתיה דת"ק[יד] אלא אדקדוק דבריו דדייקינן הא מגעו טמא אלא ת"ל פפא ה"ק[טו] וספינה של מרס טמאה כמנגע ר' יוסי אומר אף הספינה טהורה[טז] כתנא דידן כמו מדרס כלי מרס דקתני תנא קמא בהדיא דטהור:

מה הוא דאית ליה טהרה במקוה. לאו דוקא נקט מקוה דהא זב בעי מים חיים[יז] אלא משום דבעי למינקט מקוה גבי משכב ומושב[יח] ולענין מים חיים [יט]אלא מלרבי שיהא טעון[כ] במשכב ומושב כזב אלא בענין אלא דדמי ליה פורתא לאית ליה טהרה[כא]:

לאפוקי כלי חרס דלית ליה טהרה במקוה. תימה דהא כופת שאור שיחדה ליטיבה טמאה מדרס כדאמרינן בהעור והרוטב (מולין דף קכט.) אע"ג דלית ליה טהרה במקוה[כב] ואומר רבינו תם [כג]דיש בתיבות בגידולי קרקע טהרה במקוה כגון כלי עץ[כד]:

מפץ במת מניין. פירש בקונטרס דמיירי במקף של עץ[כה] ואין נראה לרבינו תם דהא פשוטי כלי עץ יש להם טהרה במקוה דכמה קמא דסוכה (דף טז.) [כו]אמר מעה מיטהרת איכרים ומוקי לה בפשוטי כלי עץ כגון תרוכה ושמי כרעים[כז] ואומר ר"ת דהכא במקף של שיפה ושל גמי דאין לו שום טומאה אלא מדרבנן לגבי מטומאת מדרס[כז] כדאפיק לעיל בפרק במה אשה (דף סו.) והא דפשוטי כלי עץ אית להו טהרה במקוה[כח] אומר ר"י דנפקא לן מדכתיב (במדבר לא) וכל כלי עץ תתחטאו דמשמע אפילו פשוטי דומיא דכלי מתכות דכתיבי התם[כט] אף על גב דכתיב [ל]וכל מעשה עזים ליכא למילף מה מעשה עזים מיטלטל מגא וריקן אף כלי עץ אלא שייך למילף הכי אלא משק [לא]כדכתיב (בנחלת מנ) ויהי הס מעיקים שקיהם ולהכי נקט נמי בכל דוכתא מה שק מיטלטל מגא וריקן כו' ולא נקט מה בגד מיטלטל מגא וריקן אף על גב דבגד נמי כתיב גבי שק [לב]אם בגד או עור אם שק: מה למימר דוקא במקבליהן דומיא דשק, דהתם לא כתיב ביה שק. מי' הרי"ן. ל. התם נמי. תוס' הרא"ש. לא. שאין דרך לעשותו אלא מלא וריקן שעשוי לשאת בו משאות. תוס' סוכה טו. לב. דכתיב וכל כלי עץ. תוס' הרא"ש.

ולחנניא טילטול על ידי שוורים שמיה טילטול[ו] (אין)[ז] דתנן[א] שלש עגלות הן עשויה כקתידרא טמאה מדרס כמטה טמאה טמא מת של אבנים טהורה מכלום ואמר ר' יוחנן ואם יש בה בית קבול רמונים טמאה טמא מת[ב] שלש תיבות הן תיבה[ד] שפתחה מצדה טמאה מדרס מלמעלה טמאה טמא מת[ג] והבאה במדה טהורה מכלום[ה] ת"ר[ו] מדרס כלי חרס טהור ר' יוסי אומר אף הספינה מאי קאמר אמר רב זביד הכי קאמר מדרס כלי חרס טהור ומגעו טמא וספינה של חרס טמאה כחנניא ר' יוסי אומר אף הספינה טהורה כתנא דידן מתקיף לה רב פפא מאי אף[ז] אלא אמר רב פפא הכי קאמר מדרס כלי חרס טהור ומגעו טמא ושל עץ בין מדרסו ובין מגעו טמא וספינת הירדן טהורה כתנא דידן ר' יוסי אומר אף הספינה טמאה כחנניא[ח] ומדרס כלי חרס מנלן דטהור אמר חזקיה דאמר קרא[ט] ואיש אשר יגע במשכבו מקיש משכבו לו מה הוא אית ליה טהרה במקוה אף משכבו נמי אית ליה טהרה במקוה דבי ר' ישמעאל תנא[י] כמשכב נדתה יהיה לה מקיש משכבה לה מה היא אית לה טהרה במקוה אף משכבה נמי אית לה טהרה במקוה לאפוקי כלי חרס[יא] דלית ליה טהרה במקוה מתיב ר' אילעא[יב] המפץ במת מנין ודין

(געיל דף נט.) אף אומר בטומאת מת עמוד ונעשה מלאכתו והבל הוא בפיהם דבי איתמר הביא לענין כלי שנשבר ועודנו ראוי למלאכה ולא מענין מלאכה לאשונה וקאמר רבי יוחנן דטהור מטומאתו לאשונה ואומר בו עמוד ונעשה מלאכתו הראשונה והרי הוא ראוי אבל לומר שהבא מיוחדת למת ולא למלאכה אחרת לא תהא זאת בישראל דהא כתיב (במדבר יט) כל אשר באהל יטמא וכל כלי פתוח וגו' וכל טמא מת שבתלמוד המזכר אבל מדרס הוא הדין לטמא שרץ או לטומאה נגלה ולא הוזכר מת אלא מדרס דעל ידי מת נעשה אב לטומאה [כמו] על ידי מדרס אלא בא ללמדנו אלא לומר שהוא כלי מקבל כל טומאה חוץ מטומאת מדרס אם יש עליו זב אינו נעשה אב לטומאה: **הבאה במדה.** תיבה גדולה שהיה מיטלטלת ויש לה חלון מלמעלה להשתמש בתוכה: **טהורה מכלום.** למדרס לא חזיא הואיל והלונה מלמעלה אינה משמש שכיבה עם מלאכתה ולשאר טומאות לא חזיא דאינה מיטלטלת מליאה. ולא איתפרש מה לשון בתה במדה ולי נראה על שם אבני מדות [במדבר יג] כלומר שאינה למוד אריכה ורחבה: **מדרס כלי חרס טהור.** שאם יש עליו הזב ולא נגע בגאוריו טהור ואינו מטמא משום מדרס ולקמיה יליף לה מקרא: **מאי קאמר.** מה ענין ספינה אצל מדרס ספינה טהורה אף בטומאת מגע ומדרס לא חזיא: **ומגעו טמא.** אם נגע הזב בתוכו: **וספינה של חרס טמאה.** במגעה: **כחנניא.** דליף מעמא משק וחרס לא איתקש לשק: **כתנא דידן.** דליף מבגד יש [משלי ג] והא נמי בגד יש היא: **מאי אף ספינה.** על כרחין טהורה ממגע קאמר ומאי אף הא לא טיהר תנא קמא כלי ממגע דגימא אף זו טיולא בו: **וספינת הירדן טהורה כתנא דידן.** דליף מבגד יש לא שנא גדולה לא שנא קטנה. והוא הדין נמי דמצי לתרוצי וספינה של חרס טהורה בתר דמפיגן דתנא קמא לרבי יוסי אלא משום דשכיחא טפי של עץ משל חרס: **משכנו.** הוא והמשכב הוזכר כאן: **כלי חרס.** אין לו טהרה במקוה דכתיב [ויקרא טו] [ח]שכר אין לו טהרה אלא שבירתו: **מפץ.** של קנים: **במת מניין.** שהוא טמא לפי שמניגו שפשוטי כלי עץ טהורין מטומאת מגע שרץ מגיין שכלי הראוי למשכב ומושב מקבל טומאת מגע במת: ודין

מסורת הש"ס

א) רש"ל מ"ז, ב) כלים פי"ט ופכ"ד מ"כ, ג) ג"ז שם מי"ד, ד) [גר' המשנה שפתחה], ה) כמהות נח. [תוספתא כלים פ"ב], ו) [עיריכין קד:], ז) כ"ק כה:, ח) [עי' כלים פי"ז מ"ל], ט) [עי' פירש"י עיריכין קד: ד"ה לאין לו טהרה], י) עי' רש"י סוכה כ. ד"ה וכמנן כל המטמא,

תורה אור השלם

1 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכַּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ויקרא טו ה

2 כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל יְמֵי זֹבְהּ בְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה לָּהּ וְכָל הַכֵּלִי אֲשֶׁר תֵּשֶׁב עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ: ויקרא טו כו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ד"ה ע"י שוורים שמיה טילטול דתנן בפ"ל ומיתא לין בממק: (ב) שם מאי לף ספינה אלא:

גליון הש"ם

גמ' ומדרס כלי חרס מנלן דטהור. עי' רש"י עיריכין דף קד ע"ל ד"ה לן וכנכורות דף לח ע"ל רש"י ד"ה לין מדרס וע"ש:

מוסף רש"י

כלי חרס דלית ליה טהרה במקוה. דכתיב (ויקרא י) ואותו תשברו, שאין לו טהרה אלא בשבירתו (ערובין קד:). **מפץ במת מנין.** שמעמא, לפי שאמר כמת נגי מדין (במדבר לא) וכל בגד וכל כלי עור וגו', וזה אינו לא בכלל בגד ולא בכלל עור ולא בכלל כלי עץ, מנין שאפילו הוא מעמא כאהל המת (ב"ק כה:).

רבינו חננאל

לחנניה שמיה טילטול על ידי שוורין שמיה טילטול. פי' הא דקא מטלטל מלא וריקן, אפי' על ידי שוורין (דתנן) שלש עגלות הן העשויה כקתידרא **טמאה מדרס.** מפני שאדם סומך עליה, כדאמרינן ביום טוב ליענין עגלה של קטן. לפיכך אם דרס טמא עליה, ויש ביניהן דבר חוצץ ונפל עליה כותן, אע"פ שלא נגע בה, טמאה. העשויה כמיטה טמאה טמא מת. אבל עגלה של אבנים טהורה מכלום דאינה מקבלת טומאה. והיאך היא עגלה של אבנים, עצים כסוכבין שתי וערב ונשורין כחלונות חלונות, מניחין שם אבנים ומושכין אותן. א"ר יוחנן ואם יש בה בית קיבול רמונים טמאה. פי' כגון שאותן החלונות דחוקות ואין הרימונים נופלים משם [טמאה, ואם לאו טהורה]. **שלש תיבות הן שפתחה מצידה טמאה מדרס.** וזו שנקראת בבבל כוואנה, מפני שיש שינ[ש]בין למעלה ממנה. **פיתחה מלמעלה טמאה טמא מת,** והוא הנקרא בבבל צנדוק. **הבאה במידה טהורה מכלום.** [פי' השעורה למוד בהבכלי. **תנו רבנן מדרס כלי חרש טהור ר' יוסי אומר אף הספינה.** אתא רב זביד לפרושה מדרס כלי חרס טהור ומגעו טמא, וספינה בין במגע בין במדרס טהורה כרבנן. ור' יוסי ספינה של חרס טמאה כחנניא ולא [כתנא] קמא. דקא מתקיף לה רב פפא מאי אף, דאלמא אהטהורה קאי ר' יוסי ולא אטומאה. אלא אמר רב פפא תנא קמא סבר מדרס כלי חרס טהור, אבל ספינה של [חרס] טמאה כחנניא. ור' יוסי סבר אף הספינה טהורה כרבנן. **ומדרס כלי חרס מנלן דטהור הוא.** אמר חזקיה דאמר קרא ואיש אשר יגע במשכבו, מקיש משכבו לו, מה הוא ראית ליה בהרה במקוה, אף משכבו [נ]מי, דבר שיש לו טהרה במקוה, הוא טמא מדרס, אבל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו מיטמא במדרס. ודבי ר' ישמעאל תנא כמשכב נדתה יהיה לה כענין הזה. **מותיב ר' אלעאי מפץ במת מניין,** שהוא טמא.

ח) הטעות גנייה לענין והמתקנים לנטן תנות עליהם כרכה. וע"ל ועל דגיתות קתמיין דמסמאל עניך וכו' וכוותנו כזה דלמ"ה היה אסור לעמוד ע"ג מפלי בשעת טבילה משום גזירת מתלאות ועיין בכ"ן בפ"ב דשבועות שדהה כאמת פירש"י מתמת פירש"י מתמת קטיא זו אמנם לפי דעת רבינו ח"ש.

ט) דבכי רבינו הם משולבי הכנה.

רב נסים גאון

אמר רבה ולחנניה טילטול על ידי שוורים שמיה טילטול, דתנן ג' עגלות הן העשויה כקתדרה טמאה מדרס, כמטה טמאה טמא מת כו'. זו המשנה במס' כלים בפרק ג' תריסים. וגם בו יש המשנה האחרת ג' תיבות הן וראוי לנו לבאר כי אעפ"י שהמת הוא חמור מכל הטומאות וקשה מהן, כמו ששנינו במשנה [כלים פ"א מ"ד] חמור מכולם המת שהוא מטמא באהל מה שאין כן כולם מטמאין, אינו מטמא משכב ומושב, כמו שהוא בתורת כתנים הזב מטמא משכב ומושב לא המת, מה אם הזב שאינו מטמא טומאת ד' מטמא משכב ומושב, מת שהוא מטמא טומאת ז' אינו דין שיטמא משכב ומושב, ר"ש אומר אשר ישכב עליו ואשר ישב עליו, את שיש לו שכיבה וישיבה מטמא משכב ומושב, ואין זה שמת מטמא משכב ומושב. ושאמרו הזב שמת מטמא במשא עד שימוק הבשר, מדברי סופרים. וטמא מת נידון כמת אינו עושה משכב ומושב (לדבריהם) הזב ולא טמא מת כו'. **ובתוספתא** [כלים פ"א] חומר בבועל נדה מטמא מת שבועל נדה כר תחתון כעליון מה שאין כן בטמא מת. ואמרו במשנה ובתוספתא במס' זבין חומר בזב מבמת, שהזב עושה משכב ומושב מתחתיו כר, מה שאין המת מטמא. טמא מת ששכב על מ' מצעות אינו מטמא אלא העליון ששכב עליו והשאר שהוריון לפי שלא יעשה משכב ומושב. והעליון טמא בנגיעה. לפיכך היו החכמים קורים לכל דבר שאינו מטמא כדין משכב ומושב, טמא(ה) טמא מת, ולכל דבר שהוא נעשה משכב ומושב היו קורין אותו בשם מדרס בלשון קצרה. ולכן כל דבר שהוא מטמא מדרס הוא טמא במגע. ודהיינו טמא מת לפי הכינוי שכינו לו. וכל דבר שאינו ראוי למשכב ומושב, הוא טמא טמא מת כדין הנגיעה, ואינו מיטמא מדרס. **וכדבר** הזה אמרה המשנה בפרק בא סימן התחתון [נגעים פט"ז], כל המיטמא מדרס מטמא טמא מת, ויש שהוא מטמא טמא מת כו'. ואמרו בתלמוד [שם] כל המטמא מדרס מטמא טמא מת כל דחזי ליה למדרס מטמא טמא מת, ויש שהוא מטמא טמא מת ואינו מטמא מדרס, לאייתויי סאה ותרקב, דתניא והנוגע על הכלי, יכול כפה סאה או תרקב וישב עליו, יהא טמא, ת"ל אשר ישב עליו הזב כל שמיוחד לישיבה יצא זה שאומ' עמוד ונעשה מלאכתנו. ובתוספתא [שם דכלים פ"ב] ערוסה בנות טמאה טמא מת. היתה משמשת שכיבה הרי זו טמא מדרס. מיטה שמוכרין עליה כלים, הרי זו טמאה טמא מת, היתה משמשת שכיבה וישיבה הרי זו טמאה מדרס. **ומאלו** העיקרים יתברר לך פירוש טומאת מדרס וטמא מת. ולפיכך היתה התיבה שפתחה מצידה שהיא ראויה למושב, טמאה מדרס. ושפתחה מלמעלה שאינה ראויה למושב, טמאה טמא מת במגע ולא טומאת מושב. הבין זה ושמור אותו בליבך כי הוא עיקר גדול. **יצא כלי חרש** (דאין כר) דלית ליה טהרה במקוה. כמו שכתוב בתורה [ויקרא יא] ואותו תשברו, ואמרו רבותינו ז"ל מלמד שאין לו טהרה אלא שבירה.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מה פכין קטנים שטהורין בזב. תימה דמסקא ותרקב ותיבה שפתחה למעלה יכול לעשות ק"ו דלא טמטמ מדרס מטמא במת מפץ שמטמא מדרס מדרס דין שיטמא במת וי"ל דמה להך שכן נעשין אב הטומאה מה שאין כן במפץ דכיון שאין לו טהרה במקום אינו נעשה אב הטומאה דדמוכח בפרק בתרא דעירובין (דף קד:) אבל קשה דמפכים גדולים מלי למיעבד ק"ו דלא מטמו מדרס[א] כדאמר הכא דמדקה כלי חרס טהור ומטמא במת וי"ל דטפי ניחא ליה למיעבד ק"ו מפכים קטנים שטהורין מכל טומאת הזב לגמרי וקשה דבמעיינות הזב מגלן דלא מיטמו פכין קטנים דהכי דבשהכשב הזב לא מיטמו היינו משום דבעיא רשות אבר לדפיקים דקונטרס דמבאר הזב דבמיטמו דכל שאינו רשות לעמא כמגנו אינו מטמא בהסיטו, **טמאים במת.** בתוכ דכתיב (במדבר יט) וכל כלי פתוח וגו' ולא זהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו הוי אומר זה כלי חרס, וכמיב עומ הוא, ולפיכ פיו לר הכי הוא רשות לפתיכ עליו (ב"ק כה:). **רחמנא ליצלן.** כיחד ממנו טעמו של דבר, מפני שתלי בהנגע הלב כדמפרש לקמן (כתובות מה:).

מוסף רש"י

ומה פכין קטנים שטהורין בזב. בכל טומאותיו, דכלי חרס אין מטמא אלא מאהיל, ומתוך שפיו שלו גר אין יכול להכניס אצבעו לתוכו, ואמדדם נמי לא חזי, ובהסיטו נמי להכי אפקיה רחמנא בהסיטו כלי חרס מזב בלשון מגע, כדכתיב (ויקרא טו) וכלי חרס אשר יגע בו הזב וגו' ומהכא נפקא לן דזב מטמא בהסיטו, דגימר דכל שאינו רשות לעמא כמגנו אינו מטמא בהסיטו, **טמאים במת.** בתוכ דכתיב (במדבר יט) וכל כלי פתוח וגו' ולא זהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו הוי אומר זה כלי חרס, וכמיב עומ הוא, ולפיכ פיו לר הכי הוא רשות לפתיכ עליו (ב"ק כה:). **רחמנא ליצלן.** כיחד ממנו טעמו של דבר, מפני שתלי בהנגע הלב כדמפרש לקמן (כתובות מה:).

מוסף תוספות

א. אפילו פתוחים. תוס' חגיגה כג: ד. כיון דלא חזי למגע. תוס' הרא"ש. ג. דכלי חרס המוקף צמיד פתיל הניצוד באהל המת. תוס' ב"ק כה: ד. דהיינו בהיסט. מי' הרי"ן. ה. אלמא משמע דמטמא בהיסט אע"ג דאין בא לכלל מגע. תוס' ב"ק כה: ו. [ד"ל]לאו קושיא היא דשאני התם. מי' הרי"ן. ז. שמתחילה היה פתוח ואע"פ שהוקף אח"כ צמיד פתיל ראוי לנגיעה הוא. מי' הרי"ן. ח. וכפתח דמי. מי' הרי"ן. ט. דבכי האי גוונא שהוא טמא בזב היה טמא נמי במת. תוס' הרא"ש. י. מטמא. תוס' הרא"ש. יא. נמי. תוס' הרא"ש. יב. משמע דאית ליה טהרה במקוה [דאל"כ]. תוס' הרא"ש. יג. דהך. תוס' הרא"ש. יד. שיש לו טהרה במקוה. תוס' ב"ק כה: טו. דמפץ קחני סתמא. תוס' הרא"ש, ו[ן]לשון כולל הוא לשל עץ ושל שיפא ושל גמי דתרוייהו ילפינן להו מזב. מי' הרי"ן. טז. [ן]הכא פרכינן ממפץ של שיפה וגמי שאין לו טהרה במקוה. תוס' הרא"ש. יז. דשפיר חשיב בא לכלל מגע כיון דעומד ליפתח. תוס' הרא"ש [ועי' ערש"ן, וכרמב"ם פכס ר' יעקב ס"ל שמפון שמיפב דבמי רש"י, ומה שהקשו הרא"ש והרשב"א ע"ש מהטיא דאלפסי עליהם].

יח. דמשמעו הא יש צמיד פתיל שוב לא תבא לו שום טומאה מגבו. תוס' הרא"ש. יט. [ד]אי ליה לר' יאשיה כלאי זרעים, למה לי שדך דמשמע למעוטי ח"ל אפילו בא"י נמי אינו לוקה אלא משום דבכלאי זרעים לא פליג. תוס' קידושין לט.

רב נסים גאון

פכין קטנים שטהורין בזב טמאים במת. ממה שאמרה התורה בענין הזב (ויקרא טו) וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר, ולא אמרה וכל כלי חרש, למדנו שפכין קטנים טהורין בזב, ואמרו במת (במדבר יט) וכל כלי פתוח, אפילו כל שהוא. וכבר פירשנו בברכות. הרי למדנו שפכין קטנים טמאין.

יח א מיי' סה ר"ג ופכ"ג הלכה ה:

יט ב מיי' פ"ד מהלכות כלאים הלכה ט ע סמג לאוין רעט:

מוסף רש"י

ומה פכין קטנים שטהורין בזב. בכל טומאותיו, דכלי חרס אין מטמא אלא מאהיל, ומתוך שפיו שלו גר אין יכול להכניס אצבעו לתוכו, ואמדדם נמי לא חזי, ובהסיטו נמי להכי אפקיה רחמנא בהסיטו כלי חרס מזב בלשון מגע, כדכתיב (ויקרא טו) וכלי חרס אשר יגע בו הזב וגו' ומהכא נפקא לן דזב מטמא בהסיטו, דגימר דכל שאינו רשות לעמא כמגנו אינו מטמא בהסיטו, **טמאים במת.** בתוכ דכתיב (במדבר יט) וכל כלי פתוח וגו' ולא זהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו הוי אומר זה כלי חרס, וכמיב עומ הוא, ולפיכ פיו לר הכי הוא רשות לפתיכ עליו (ב"ק כה:). **רחמנא ליצלן.** כיחד ממנו טעמו של דבר, מפני שתלי בהנגע הלב כדמפרש לקמן (כתובות מה:).

מוסף תוספות

א. אפילו פתוחים. תוס' חגיגה כג: ב. כיון דלא חזי למגע. תוס' הרא"ש. ג. דכלי חרס המוקף צמיד פתיל הניצוד באהל המת. תוס' ב"ק כה: ד. דהיינו בהיסט. מי' הרי"ן. ה. אלמא משמע דמטמא בהיסט אע"ג דאין בא לכלל מגע. תוס' ב"ק כה: ו. [ד]לאו קושיא היא דשאני התם. מי' הרי"ן. ז. שמתחילה היה פתוח ואע"פ שהוקף אח"כ צמיד פתיל ראוי לנגיעה הוא. מי' הרי"ן. ח. וכפתח דמי. מי' הרי"ן. ט. דבכי האי גוונא שהוא טמא בזב היה טמא נמי במת. תוס' הרא"ש. י. מטמא. תוס' הרא"ש. יא. נמי. תוס' הרא"ש. יב. משמע דאית ליה טהרה במקוה [דאל"כ]. תוס' הרא"ש. יג. דהך. תוס' הרא"ש. יד. שיש לו טהרה במקוה. תוס' ב"ק כה: טו. דמפץ קחני סתמא. תוס' הרא"ש, ו[ן]לשון כולל הוא לשל עץ ושל שיפא ושל גמי דתרוייהו ילפינן להו מזב. מי' הרי"ן. טז. [ן]הכא פרכינן ממפץ של שיפה וגמי שאין לו טהרה במקוה. תוס' הרא"ש. יז. דשפיר חשיב בא לכלל מגע כיון דעומד ליפתח. תוס' הרא"ש [ועי' ערש"ן, וכרמב"ם פכס ר' יעקב ס"ל שמפון שמיפב דבמי רש"י, ומה שהקשו הרא"ש והרשב"א ע"ש מהטיא דאלפסי עליהם].

יח. דמשמעו הא יש צמיד פתיל שוב לא תבא לו שום טומאה מגבו. תוס' הרא"ש. יט. [ד]אי ליה לר' יאשיה כלאי זרעים, למה לי שדך דמשמע למעוטי ח"ל אפילו בא"י נמי אינו לוקה אלא משום דבכלאי זרעים לא פליג. תוס' קידושין לט.

ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורין בזב. שלו מרס שטהורין בזב שאינן מטמטמין על ידו בשום טומאה למלרס לא חזו לאין עשאינו ליטיבה ועוד היכן של חרס. ומגע לא לטומאה לאין מטמטמות אלא מאהילו ואין יכול להכניס אצבעו לתוכן מפני שפיהן לר ובהיסט לא לאפקיה רחמנא בלשון נגיעה דכל שאינו מטמא במגע אינו מטמא בהיסט ובהעור והרוטב (מולין קכד:) אמר נמי הכי לגבי טומאת מגע אם שבא לכלל מגע בא לכלל משא אע"פ שאפשר ליגע בחוט השערה ותניא בת"כ[ב] דשיער הזב מטמא הנ"מ כלי הרלוי לנגיעת בשרו ולהכי אפקיה רחמנא בלשון נגיעת בשר כדכתיב (ויקרא טו) והנוגע בבשר הזב: **טמאין במת.** בתוכ דכתיב (במדבר יט) וכל כלי פתוח: **מפץ שטמא בזב.** דהא חזי למשכב וכתיב וכל המשכב וגו'. ומהכא נפקא לן בעלמא (נדה דף מט:) דכל המטמא במדרס מטמא טומאת מת ואפילו בשטוי כלי עץ: **ואמאי.** טומאת זב טומאת מדרס: **והא ליה טהרה במקוה.** דכי כתיב טבילה בפרשת ארליס[ג] ובפרשת מדין[ד] כתיבא והכל כלים לכתיבי התם יליפינן להו טבילה אבל בשטוי כלי עץ אלא נכתבו שם לענין טומאה לא יליפינן להו טבילה ולית להו טהרה במקוה דהא לא כתיבא בהו כי היכי לאוכל ומשקה אין להם טהרה במקוה לפי אלא למדנו להם טבילה בתורה: **שאני התם דליכא למינו.** יש בכלי עץ שיש להן טהרה במקוה כגון מקבלים: **רחמנא ליגלן מהאי דעמא.** דכיון דלדידיה ליכא טהרה במקוה לא שאני מכלי חרס: **וטעמא מאי.** היכא כתיבא דמשום דליכא במינו אע"ג דבדלידיה ליכא[ה] [מיטמא ביומא] הואיל ואקשיתיה לזב עצמו בעי דתיהוי ליה טהרה לדידיה: **כתיב משכבו.** מקיש משכבו לו: **וכתיב וכל המשכב.** אע"ג דלא דמי לזב דהא לא כתיב משכבו: **וכל כלי פתוח.** כלי חרס קאמר שהטומאה נכנסת לו דרך פתחו: **מי לא עסקינן.** מי לא משמע במקרא דאפי' יחקו לאותו כלי לאשתו נדה ליטב עליו כל ימיה אמר קרא דמציל על מה שבאותו בהאל המת ואי טומא מדרס היכי מציל והא כל דבר טומאה אין חוזק בפני הטומאה אלא ש"מ דאין מדרס בכלי חרס הלכך כלי חרס המוקף צמיד פתיל טהור מכל טומאה והיכא נמי לא מטמיא ליה כדפרישית לעיל דכל שלא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא ליפיך מציל על מה שבאותו: **מתני' שזורעין בשורה ה'.** וזרעונין. ולא הוי עירבוב שים בה כדי להפרים ביניהם הפרש הראוי: **ד' מד' רוחות הערוגה.** ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן: **ואתה באמצע.** גרעין אחד. ואע"פ שכל אלא[ו] הקרנות סמוכין זה לזה ואין ביניהם הרחקה ג' טפחים ויוצקים זה מזה אין כאן בית מיחוש דגבי כלאים היכרא הוא דבעינן דלא להוי עירבוב דהא אכלאים קפיד קרא אבל ליעקה לא חיישינן אפילו בכלאי הכרם דאורייתא כדתנן (פ"ג דף טו.) זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דיקרו מתמלי וכ"ש כלאי זרעים דרבנן דלא חיישינן ליעקה כדתנן גבי לאש תור לקמן בשמעתין [פה:] וגבי ד' שורות והרי יש כאן היכר גדול רוח זו זרועה קפון ודרום וזו זרועה מזרח ומערב אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הרוחות צריך הרחקה כדי ליעקה דאין שם היכר ואי הוו מקרבי הוי עירבוב. והמפרש ד' גרעינין בד' הרוחות טועה דאי הכהרחקה משום ליעקה ט' זרעונין יש לזרוע בו ד' בד' הקרנות ואחד בכל רוח ורוח באמצעו ו' באמצע הערוגה ויש בין כל אחד ואחד ג' טפחים כשיעור ליעקה טפח ומאלה לכל אחד. הלכך לכל הרוח הוא ממלא עד סמוך לקרן ואפילו אין בין זרע שברוח זו לזרע שברוח זו ג' טפחים לא איכפת לן דלענין כלאים היכר בעלמא הוא דבעינן בדפרישית: **זרועיה.** ובגמ' מפרש היכי משמע ה' זרעוים בו' טפחים: **גמ' תוליא חד למהה חד זרועיה תרי פלמיה חד.** ושאה טפחים דליכא למילף מקרא: **דתני אחד אין צמיד פתיל עליו טמא הוא.** הא יש צמיד פתיל עליו אינו מטמא אלא אם כן נגע בו ונתן בו מים. **אינו טהור.** אם כן

קיס להו לרבנן. דסתם ערוגה המזרעת בה ה' זרעונין כך היא מדתה דחמשה זרעונין בשיתא עטפיים לא יעקי אמצעי ושברוחות מהדדי דשיעור עיקת כל זרע עטפ ומחצה עם מקום הזרע הרי מן הזרע המזרע (סמוך לגבולה) [בגבול הערוגה] כנגד האמצעי ועד האמצעי ג"ט. ומאלו השנים אנו למדים דסבר תנא דידן שייקח הזרע עטפ ומחצה מדלא קבע מקום לזרע המזרע אלא הגבול ד) להושיבו אצל הקרן אלא אפי' אם בא לזורעו כנגד אמצעיתה זורעו אלמא בהרחקת ג' עטפים סני ואע"ג דלענין כלאים היכא בעלמא בעינן ולא מיישינן לייקה כדאמן לקמן בשמעתין ה) גבי לאם תור וגבי ב' שורות מיהו הפרש זרעוני ערוגה דלא להוי ערגוב ליכא היכא בצליר משיעור ייקה דגבי לאם תור ושמי שורות דלקמן איכא היכא הלכך כי רמיז לן קרא ה' זרעונין בערוגה בשל ו' עטפים קאמר: **ומנא לן דהא דקיס להו לרבנן.** בשיעור ייקה מילתא היא למיסמך עלה ולומר בקיאין הן החכמים בעבודת אדמה לידע כמה יוצקים אצל אמתה לומר מי הודיע לבריות שיעור ייקה ואיך יוכלו לעמוד על כן: **גבול רעך.** ליטע סמוך למיצר להכמים קרקעו כשיעור אשר גבלו הראשונים ומי סם ראשונים אמוריים ומחוייס וחוייס שהיו בקיאים בכך כדאשכחן בבני שעיר: **מנא קנה זה.** קנה המדה שבו מודדין הקרקע: **לזיז.** לאור לגדל זיתים וזה לתאנה והיו יודעין להפריש את הארץ בין קנה לקנה בריחה וטעמה היכן לזיתים והיכן הוא לתאנים וממילא דבקיאים היו בשיעור ייקה: **שמריחין.** פרש את המידה ודורשה: **וחוי.** למה נקרא חוי: **שנעמעין את הארץ.** לאיזה דבר לאויה: **כחיויא.** כנחש שמתכלו עפר: **שנעשין בני חוריס מנכסיהס.** שנולדו מנחלתם ולא הולכו לעבוד אדמתן דכתיב ובני עשו יירשום (דברים ג): **אמר רב אשי ערוגה.** שאמרו לריכה להיות ו' חוץ מגבוליה שהיו מניחין בערוגה קרקע חלק סביבות הזריעה למקום דיסה כשהוא משקה הזרעים מהלך בגבולין. ואשמעינן רב אשי דלא תימא ו' עם הגבולין וכשהיה טפח חלק לכאן וטפח חלק לכאן לא תהא ערוגה מקום ייקתה אלא ארבעה ואין הפרש בין אמצעי לשכנגדו אצל הגבול אלא טפחיים: **בשמה.** כמה תהנן להיות ערוגה כהלכתה ותהא עליה תורת הערוגה לכל הבריה כלומר להתיר לאש אור ירק הנכנס לה והיולא ממנה דכי ליתא כשיעורא לא תשיב למיהוי לה קולי שדה: **פרסה.** פרסא רגל: **והשקיה ברגלך.** להטעין על כתפך מים ולהלך ברגלך סביבותיה להשקותה. למ"ל למכתב רגלך לומר שבמקום מהלכו להשקותה כשיעור רגל הוא: **אמר רב ערוגה בחורבה שנינו.** במשנתנו לתתיר בה ה' זרעונין אבל לא שסביבותיה ערוגות שהרי לא פירשו לך אלא הפרש זרעונין שבתוכה ואם תזרע ערוגות סביבותיה לא תוכל להרמיץ בין אותן שבתוכה ולזרוע אותן שבחורבות הערוגה סמוך לגבול להרמיץן מן האמצעי כשיעורו לפי שאתה מקרבינו אצל זרע המזרע בחברתה אצל גבולה שאין ביניהן אלא שני עטפים של גבולי הערוגה ואתן ג' בעינן: **והא לילא מקום קרנות.** מאי דוחקיה דלא לאוקומיה בערוגה בין הערוגות מוקפת מכל לד ג' ערוגות שהן ח' כזה ולזרוע באמצע וכן בכולן ה' זרעונין והא ליכא בכל ערוגה מקום קרנות זזיותיה ואתה יכול להמשיך זרע גרעין שאמזרע בלד גבולן אל זו לפפון ואל זו לדרום אל זו למזרח ואל זו למערב ולזרוע אותן גרעינין אצל הקרנות ואיך לריך להמשיכן מכנגד אותן שבאמצע מבפנים אלא הפרש עטפ ואמאי אמר רב בערוגה שבתוכה שינו: **נמצא את הקרנות.** רב מוקי מתניתין בממלא את כל הרוח של ערוגה לפפון מן המזרח למערב וכן רוח דרומי אצל המזרחי והמערבי זורע מעט ויניח הפרש מכאן ומכאן (כזה)

הלכך אי אתה יכול לזרוע עוד בערוגה שאלא לפפון ואלא לדרום מפני עירבוב ערוגות מכל לד ב' הערוגות: **ולזרע מאכראי.** ויקיפנה ערוגות מכל לד ואת הקרנות שבתוכה לא יאמלא (א) ומאי דוחקיה דרב לאוקמיה בערוגה שבתוכה שאין שם אלא היא:

וקים להו לרבנן דחמשא בשיתא לא ינקי. ואומר ר"ת דמכל מקום איצטריך קרא לאי לאו קרא ה"א אע"ג דלא ינקי[א] איכא עירבוב ואסור קמ"ל קרא דבכה"ג[ב] ליכא עירבוב ובקרא לאחוליה נמי לא סגי דלא הוה ידעינן ממשא בכמה שרי קרא[ג] אבל השתא דקים להו לרבנן דחמשא בשיתא לא ינקי אית לן לאוקמי קרא בשיתא ואע"ת אכתי ינקי מהדדי דאין כאן ג' עטפים בין זרע לזרע דאסר מקום הזרעים[ד] שכל הערוגה אינה רק ששה עטפים ואומר ר"ת דלא קשה מידי דאמות של כלאים שוקמות הן כדמוכח בריש עירובין (דף ג:)[ה] ואומר ר"י הי"ג גמירי[ו] דחמשא בשיתא לא ינקי עם מקום הזרעים ואע"ת יזרעו ט' מיני בערוגה ד' בד' קרנות וד' באמצע כל רוח ואחד באמצע דכל אחד רחוק מחבירו ג' עטפים וי"ל דבכולי האי הוי עירבוב ועוד דאז לא היה יכול לזרוע אלא גרעין אחד מכל מין ומין אבל בחמשה זרעונים יכול לזרוע מאתרגא מינים הרבה לכל רוח ומיהו קשה לר"י דמנלן לאוקמי קרא בערוגה ו' על ו' אפילו פחות נמי רק שיש באלכסונה ו' ויזרע ד' לד' קרנות ואחת באמצע דהשתא נמי לא ינקי מהדדי וי"ל דסברא דענין זה אסור אין לא ידקדק לזרוע ממש בסוף הקרן[ז] ויש לאוש לייקה אבל השתא אין צריך לדקדק אלא בגרעין האמצעית ומהאי טעמא נמי אתי שפיר שאין זורעין ט' בערוגה[ח] אבל [ט]קשה לרש"י[ל] לזוקי בערוגה ה' על ה' דהשתא יש באלכסונה (ו') [ז] דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונה ויכול לזרוע בקרנות בלא דקדוק ותירץ לו ר"י דאין להעמיד המקרא בענין זה שאינו שיעור לא לייקה ולא לשום דבר:

לא תסיג גבול רעך. וא"ת א"כ הזורע כלאים יקח שתים משום לא תזרע ומשום לא תסיג גבול ופכרק אותו ואת בנו (מולין פב:) אמר הזורע כלאים [כלאים] לוקה שתים משמע דבאל כלאים אינו לוקה אלא אחת [מ]וי"ל דלא לקי אהאי לאו משום דקרא נמי איירי בהסגת גבול ממש דאין לוקין בלאו דניתן להשמון ועוד דהוי לאו שבכללות: **חוי.** אור"ת דלאו היינו חוי דשבעה עממין שהרי אינו דורש כולם למה' שמש כן אלא בני שעיר גופיה אינקרו חוי כדכתיב[א] בת לבעון החוי (בראשית לו):

גבוליה בבמה. [ב]פירש בקונטרס דנפקא מינה לענין רשם תור והא דקאמר בסמוך דאין רשם תור בערוגה היינו מערוגה לערוגה ור"י אומר דנפקא מינה דמכר אם מכר לו ערוגה וגבוליה:

דתנן רבי יהודה אומר כו'. אף על גב דרבי יהודה לא מיירי מידי בגבול אלא בהפסק שבין עבודת ירק לירק אחר כדאיתא בפ"ג בכלאים (משנה ג) דתנן היתה שדהו זרועה ירק ומנקש ליטע אם ירק אחר [ו]ר' שמעון אומר עד שיהא הנלס מפולס ר' יהודה אומר רוחב כמלא רוחב פרסה נראה להש"ס דבי היכי דחשיב הפסק לענין כלאים[ג] חשיב נמי להיות גבול לערוגה[ד]:

אמר רב ערוגה בחורבה שנינו. פירש ר"ת דקס"ל שאינו ממלא כל הרוח אלא זורע באמצע כל רוח עטפ וג' מומשין[ט] ומניח מכל לד ללד קרנות עטפיים ומומש חרב דהשתא זרעוני רוח זה רחוקין מזרעוני רוח האחרת כשיעור אלכסון של עטפיים ומומש על עטפיים ומומש[ט] דהוי ג"ט ויותר שני מומשי מומש[י] ופריך והא איכא מקום קרנות איכוז לעשות שם ערוגות[יא] אע"פ שלא ירחיק אלא שיעור ב' הגבולים[יב] דהשתא איכא טובא בין זרע הפנימית שבאמצע הרוחות ובין זרע המיצונה של לד הקרן דהא איכא ב' גבולין ומקום חרב שהוא ב' עטפים ומומש בכל קרן (ג) ומשני ממלא את הקרנות [ב]של מזרח ומערב[יא] וברוח לפון ודרום [ב]בגרעין לכל רוח כאשר תציר (ג) דבאותה ערוגה איכא הרחקה ג' (מה) ואם בתא לקבבה בערוגות (אפילו) במקום קרנות לא יהיו ג' עטפים בין זרעוני ערוגה אמצעי לזרעוני ערוגה שבקרנות שאין הפרש ביניהם אלא שיעור שני גבולין אע"פ שיוכל עדיין לזרוע גרעין אחד בכל קרן המיצונית הא מסיק דגזרינן שמא לא ידקדק וימלא קרנות הכי נמי גזרינן במיצונות שמא ימלא:

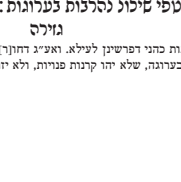

וליזרע מאכראי. ולזרע ערוגות לכל קרנות האמצעי כדפרישית ולא ימלא הקרנות דהכי עדיף טפי איכוז להרגות בערוגות: גזירה

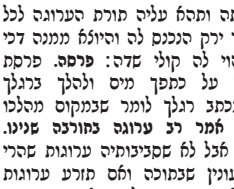

פנויין. ואתינן לפרוקי בממלא את הקרנות לערוגות ערוגות כהני דפרשינן לעילא. ואע"ג דחזן[ר]בה היא. ומקשינן ולזרע ולא לימלי. ופירש אי חרבה היא, ליזרע שמונה זרעוני בערוגה, שלא יהו קרנות פנויות, ולא יזרע כנגדן באלכסון ערוגות.

ו) ס"ת ל"ג, ג) ר"ג גם כאן ויתן, ג) כלאי' פ"ג מ"ב, ד) כס"ל להמיומי, ה) [ע"ינ], ו) ל"ל ר' שמעון.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וליכא מאכראי וכו' לא ימלא כדה:

(ב) תוס' ד"ה אמר רב אשי וכו' ג' עטפים ותומש בכל קרן כדה:

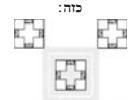

(ג) בא"ד גרעין לכל רוח כאלאר מלייר כדה:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה לא תסיג וכו' וי"ל דלא לקי אהאי לאו. עי' יומא דף לו ע"ב כתוס' ד"ה לאו דעבילה:

רבינו חננאל

דקים להו לרבנן דחמשה דרעונים בששה טפחים לא ינקי הדדי. וכל דקים להו לרבנן מילתא היא. ואיכא ישובי הארץ שבקיאין בישובתה של ארץ דבריריו להון אלין מילי. ופליקא, דהני ששה דערוגה הן מקום זרעונים, ואיכא סביבותיהון טפח גובל. ומפרש במתני' היה לו גובל טפח זורע לתוכה שלשה ושה זרעונין. ומפרש הכא רב אשי דהא ערוגה ששה על ששה חוץ מגבולה. ועיקר דהא מילתא, דלא [מ]סיק למהוה בין ירק לירק טפח אחד, דהאי הוה מ[ס]יק בין ירק לירק טפח אחד, אפילו ערוגה שהיא חמשה על חמשה הוה איפשר למודע שמונה על ארבע רוחותיה, וארבע באמצע, משום דהויא כ"ח טפחים, י"ב מהן הן נזרעין, דאיצטריכנן למימר הכין, דחזינן מרב סעדיה גאון מחסיא, דאיסתברא ליה כמן הכין. ולאו כי דאיסתברא ליה בהא, אלא קים להו לרבנן דחמשה דרעונים כל אחד אין פחות מטפח על טפח, בששה על ששה לא ינקי מהדדי. והיכי דמי, כל זית טפח ומחצה על טפח ומחצה חרב, ובכל רוח שלשה לטפחים אורך (ורק) ברוחב טפח ובאמצע [מין] אחד טפח על טפח, דמשכחת בין כל אחד [א]חד טפח ומחצה באורך. וכן צורתו למראית עין.

ודבר זה בזמן שהזרעונים החמשה נזרעין כולן בתוך הערוגה שהיא ששה על ששה, שנמצא הזרעונים גופן של ארבע רוחות אוכלין בהן שלשה שלשה טפחים באמצע, נשארו שלשה טפחים, אחד ומחצה מיכן ואחד ומחצה מיכן. ונמצאו ארבע הקרנות פנויין. ולא אפשר למיהוי טפי מן הכי בזמן [ש]ארבעה הקרנות פנויין, והוא אמרו ששה על ששה והזרעונין בתוכן. **אבל** אם הזרעונין חוץ לששה, איפשר [שיהא] שיהא בה תשעה הזרעונין שבין כל אחד לחבירו טפח ומחצה, וארבע

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פס הלכה י:

תורה אור השלם

1 לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ:
דברים יט יד

2 אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה:
בראשית לו כ

3 כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יָצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק:
דברים יא י

מוסף תוספות

א. מהדדי. תוס' הלא"ש. ב. בהרחקה כשיעור הלא"ש. תוס' הלא"ש. ג. כיון דלא ידענן שיעור ניקיתם. תוס' הלא"ש. ד. מג' טפחים. תוס' הלא"ש. ה. וכי מדלית נמי מקום הזרעין איכא שלשה טפחים מצומצמים. רמב"ן. ו. חכמים. תוס' הלא"ש. ז. ואם יקרב לכאן או לכאן יש ערבוב. תוס' הלא"ש. ח. ארבע באמרבע קרנות הערוגה, ובאמצע כל שורה, ד', ואחת בתוך רמב"ן. ט. אכתי. תוס' הלא"ש. י. נקרא. תוס' הלא"ש. יא. בנשי עשו אהליבמה בת ענה. תוס' הלא"ש. יב. וא"ת מאי טעמא דר' יהודה ללא צורך. רמב"ן. יג. ממין אחד. תוס' הלא"ש לעיל פד: יד. דטפחיים וחומש שהוא חלק מכל צד רואין אותן כטבלה מרובעת של טפחיים וחומש על טפחיים וחומש. תוס' הלא"ש לעיל פד: יז. לפי החשבון אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשא באלכסונא. תוס' הלא"ש לעיל פד: יח. בכל קרן וקרן. תוס' הלא"ש. יט. עיין הציור בתוס' הרא"ש. כ. פירוש כל אורך. תוס' הלא"ש. כא. הוא זורע. תוס' הלא"ש. כב. זורע. תוס' הלא"ש.

רבינו חננאל (המשך)

הקרנות פנויין כי היכי דאיתא בערוגה. ומן הכין כי אמרו בתלמוד ארץ ישראל כתנא בשם ריש לקיש כולהן חוץ לששה, אקשו עליה אם כן ליתני תשעה, וכן היא הרי אלו תשעה דרעונין סביבי ערוגה ששה על ששה בזמן שהן חוץ לששה, ואף זה כהוגן הוא. **אבל** אם דרעונים בתוך ששה הן, אם אינו מחריב את הארבעת הקרנות, אלא מניח טפח ומחצה וזורע טפח, ומניח טפח ומחצה וזורע טפח, אפשר דהוו [שמונה] [תשעה] דרעונים שכולן בתוך ערוגה שהיא ששה על ששה, ולא הקינו רבנן הכין אלא הקינו (ששה) [חמשה] בלחוד. **אמר רב ערוגה בחורבה שנינו.** ואקשינן עליה דהאי תקינו רבנן חמשה דרעונים לתוך ששה, ואע"ג דאפשר לעשות (שמונה) [תשעה] לא תקנו אלא חמשה בלבד, אלא מפני שתקנו להחריב את ארבע הקרנות הקנוהו חמשה כדי שיהא יכול לעשות ערוגות אחרות [ב]כנפי זזיות ערוגה זו כגון אלו, ואי בחורבה האיכא קרנות ולמה לו למישבק